

GIÁ TRỊ CỦA TÍN NGƯỠNG TRONG ĐỜI SỐNG NGƯỜI HOA Ở HỘI AN, QUẢNG NAM

VÕ DUY NGHĨA^(*)

Tóm tắt: Người Hoa có mặt ở thành phố Hội An tương đối sớm và hiện nay đã trở thành một trong những bộ phận quan trọng trong cơ cấu thành phần dân cư của thương cảng này. Bài viết đề cập đến quá trình hình thành, phát triển của cộng đồng người Hoa cũng như sự lưu truyền từ thế hệ này sang thế hệ khác một số loại hình tín ngưỡng đặc sắc và có giá trị trên nhiều phương diện đối với đời sống tinh thần của con người.

Từ khóa: Người Hoa; tín ngưỡng; Hội An; Quảng Nam.

Abstract: The Chinese came to Hoi An city since very early and gradually became an important community in Hoi An population. This article discussed the formation and development of the Chinese community in Hoi An and their unique religions.

Keywords: The Chinese; religion; Hoi An city; Quang Nam province.

Ngày nhận bài: 05/9/2018; Ngày sửa bài: 15/10/2018; Ngày duyệt đăng bài: 25/01/2019.

1. Mở đầu

Tín ngưỡng có vị trí hết sức đặc biệt trong đời sống tinh thần của cộng đồng cư dân người Hoa tại Hội An, là một trong các thành tố tạo nên bản sắc văn hóa Việt Nam. Nó chứa đựng giá trị, ý nghĩa quan trọng, thiết thực, đặc biệt mang tầm ảnh hưởng lớn đối với đời sống của cộng đồng cư dân nơi đây cũng như việc giữ gìn, bảo lưu và phát huy những nét văn hóa truyền thống tốt đẹp, góp phần xây dựng nền văn hóa tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc. Di dân đến vùng đất mới trên thế giới nói chung và thành phố Hội An nói riêng là một hiện tượng khá phổ biến của người Hoa. Khi đặt chân đến thành phố Hội An- một nơi đất lạ, quê người, điều đầu tiên của họ chính là tìm một chỗ dựa là về đời sống tâm linh. Cho nên, trong quá trình nhập cư và hình thành khối cộng đồng cư dân người Hoa, họ đã cố kết với nhau từ trong sinh hoạt đến lao động và sáng

tạo, lưu giữ nhiều nét văn hóa truyền thống đặc sắc. Trong đó có hệ thống các tín ngưỡng mang nhiều giá trị đặc trưng gắn với đời sống tinh thần của người Hoa nơi đây.

Theo Nguyễn Văn Minh, vai trò của tôn giáo, tín ngưỡng trong đời sống xã hội gồm: tôn giáo, tín ngưỡng góp phần sáng tạo các giá trị văn hóa nghệ thuật; một mặt hướng con người tới giá trị đạo đức và xã hội tốt đẹp, nhưng cũng làm tăng tính thụ động vào các tín điều có sẵn; vừa phản ánh khát vọng của con người, nhưng cũng kìm hãm quá trình hiện thực hóa khát vọng đó. “Một thực tại đã và đang diễn ra ở rất nhiều cộng đồng trong cả xã hội hiện đại hay thôn dã, phương Đông hay phương Tây, là nhờ có tác dụng của tôn giáo, tín ngưỡng mà những khía cạnh tốt đẹp về đạo lý sống,

^(*) NCS. Khoa Dân tộc học và Nhân học, Học viện Khoa học xã hội.

trật tự xã hội, tài nguyên môi trường được đảm bảo và duy trì⁽¹⁾. Nhắc đến Hội An, ngoài biểu tượng chùa Cầu, phố Cổ, Lễ hội Hoa đăng, làng nghề truyền thống, phố người Hoa, phố người Nhật, hội quán Phúc Kiến, thành phố của môi trường... người ta còn nghĩ đến “thành phố của du lịch”. Bởi thế, việc khai thác các giá trị văn hóa truyền thống như: tín ngưỡng, lễ hội, sinh hoạt cộng đồng của cư dân nơi đây trở thành một yếu tố góp phần to lớn vào việc phát triển hơn nữa loại hình du lịch văn hóa tín ngưỡng.

Bộ phận cư dân người Hoa (số lượng chỉ đứng sau người Việt) sinh sống đã góp phần thúc đẩy mạnh mẽ cho thương cảng quốc tế Hội An phát triển và đóng vai trò rất lớn đối với quá trình hình thành sắc thái văn hóa của khối cộng đồng cư dân Hội An.

2. Những giá trị tín ngưỡng trong đời sống người Hoa ở Hội An

2.1. Tín ngưỡng trong hoạt động kinh tế xã hội

Xu hướng kinh tế mở, thời đại thế giới phẳng luôn cần sự hội nhập và chọn lọc, sự tiếp biến luôn là một quy luật khó tránh; chính bởi vậy, định hướng trong việc gìn giữ những tinh hoa văn hóa luôn là một yêu cầu không thể xem nhẹ. Ở Hội An nói riêng và Việt Nam nói chung, hiện nay, tín ngưỡng có vai trò quan trọng trong hoạt động kinh tế xã hội bởi nó đáp ứng nhu cầu kinh tế của một bộ phận dân cư; đồng thời là động lực thúc đẩy phát triển kinh tế - xã hội.

Ngày nay, toàn cầu hóa - hội nhập, đô thị hóa được nhìn nhận như một xu hướng tất yếu và đã trở thành một làn sóng không ngừng gia tăng mạnh mẽ. Nó thúc đẩy mối quan hệ, ảnh hưởng,

tác động lẫn nhau, phụ thuộc vào nhau của tất cả các khu vực, các quốc gia, dân tộc, các lĩnh vực trên toàn thế giới. Trong đó, có sự biến động mạnh mẽ về dân cư, đô thị, tạo nên nhiều thuận lợi nhưng cũng không ít thách thức, bắt buộc các khu vực, quốc gia, dân tộc trên toàn cầu phải đối mặt với nó, trong đó có cả các đô thị di sản văn hóa và thiên nhiên như Hội An.

Hoạt động kinh tế chính của người Hoa khi di cư sinh sống trên lãnh thổ Việt Nam là thương nghiệp và thủ công nghiệp. Về kinh tế, các thương nhân người Hoa ở Hội An vẫn giữ mối liên hệ với người Hoa ở nơi khác và quê hương Trung Hoa. Cộng đồng người Hoa đã có đóng góp quan trọng trong công cuộc xây dựng vùng đất Hội An vững mạnh, đóng góp vào quá trình phát triển kinh tế - văn hóa nơi đây nói riêng và Việt Nam nói chung.

Ở Hội An, từ sau thời kỳ mở cửa thực hiện công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước và nhất là sau khi Hội An được công nhận là “Di sản Văn hóa thế giới” năm 1999; đô thị thành phố loại 3 thuộc tỉnh Quảng Nam năm 2008; Khu dự trữ sinh quyển thế giới Cù Lao Chàm - Hội An năm 2009 đã tạo điều kiện thuận lợi thúc đẩy sự phát triển kinh tế, văn hóa, xã hội ở Hội An, với nhóm ngành kinh tế mũi nhọn là du lịch - dịch vụ thương mại. Tuy nhiên, điều đó cũng đặt ra nhiều vấn đề đáng quan tâm trên góc độ dân cư. Cùng với việc biến động dân số (tốc độ đô thị hóa càng cao thì tỉ lệ tăng dân số cơ học càng lớn) giữa

⁽¹⁾ Nguyễn Văn Minh, 2013, *Tôn giáo, tín ngưỡng các dân tộc ở Việt Nam*, Nxb. Khoa học xã hội, tr.27.

vùng nông thôn và thành thị, diện tích đất sử dụng phi nông nghiệp cũng tăng lên rất nhanh... Thực trạng nêu trên đặt áp lực cho thành phố cần phải huy động tốt các nguồn lực để có thể đầu tư hệ thống cơ sở hạ tầng kinh tế, hạ tầng dân sinh xã hội phù hợp với mục tiêu, chỉ tiêu đề ra theo từng giai đoạn, phù hợp với vai trò của một thành phố, đô thị sinh thái - văn hóa - du lịch.

Hội An đang là một địa phương phát triển mạnh, toàn diện, tiềm năng đô thị hóa rất nhanh và đa dạng. Hội An xuất phát từ tính chất là một đô thị - trung tâm du lịch, dịch vụ, thương mại, văn hóa của tỉnh và khu vực cho nên vừa có cơ hội phát triển nhanh về kinh tế, giao lưu văn hóa nhưng cũng đồng thời chịu sự tác động tiêu cực đến hai giá trị quan trọng là ý thức về tính cộng đồng và môi trường tự nhiên của con người. Người tiêu thương ở đô thị, công chức trong các cơ quan nhà nước phần lớn gốc gác lại là những cư dân vùng thôn quê chuyển dịch lên phố làm ăn sinh sống. Trong quá trình dịch chuyển, họ mang theo mọi tư tưởng, tác phong, lối hành xử cũ và nhanh chóng tác động đến những nguyên tắc của đô thị bởi ý thức tổ chức và những thói quen cố hữu. Họ vừa muốn thay đổi, vừa muốn nflu kéo, lưu giữ và bảo tồn những nét văn hóa, kinh nghiệm sống của vùng quê họ. Đây là lực cản không nhỏ trong quá trình xây dựng nếp sống đô thị.

Tổng dân số Hội An hiện nay không lớn (dưới 100 nghìn dân), nhưng với vị thế địa lý, địa hình, hệ sinh thái - sinh quyển, sinh thái nhân văn vô cùng phong phú, đa dạng, cùng với bề dày truyền thống văn hóa, lịch sử dân cư đã

tạo nên tính cách khá đặc trưng của người Hội An. Điều này đã tạo lực đẩy ngược chiều nhau: một mặt, tính cố kết cộng đồng có thể tạo sức mạnh giúp cộng đồng vượt qua những khó khăn; mặt khác cũng tạo điều kiện cho lối sống đô thị khá nhiều phiền toái. Những năm gần đây, Hội An đã có những thay đổi căn bản về quy hoạch đô thị, được xem là kiểu mẫu trong việc chỉnh trang phát triển thành phố, mở rộng các khu dân cư theo định hướng thành phố/đô thị Sinh thái - Văn hóa - Du lịch. Điều này đã tác động tích cực đến đời sống của đại đa số người dân trên nhiều mặt, nhất là lối sống.

Nhận định của Nguyễn Chí Trung về vai trò của xã Minh Hương có sức khái quát cho vùng đất Hội An và nêu ra nhiều gợi mở: "Sự hình thành và phát triển của xã Minh Hương với vai trò là một làng xã thương nghiệp độc đáo trong hệ thống quản lý hành chính của nhà nước phong kiến Đàng Trong Việt Nam từ thế kỷ XVII-XIX là một trường hợp hết sức đặc biệt. Nó đã đóng vai trò quan trọng trong việc thúc đẩy mạnh mẽ sự phát triển nổi tiếng của đô thị thương cảng Hội An. Nó cũng là một đóng góp độc đáo về loại hình thiết chế, tổ chức làng xã ở Đàng Trong nói riêng, Việt Nam nói chung. Nó cũng có thể gợi lên nhiều suy nghĩ cho chúng trong những toan tính phát triển ngày nay"⁽²⁾.

2.2. Tín ngưỡng một bộ phận cấu thành văn hóa

Trong xã hội hiện đại, tín ngưỡng có vai trò quan trọng đối với sự cân bằng xã

⁽²⁾ Nguyễn Ngọc (chủ biên, 2005). *Tìm hiểu con người xứ Quảng*, Nxb. Đà Nẵng, tr.530.

hội, bởi nó có khả năng đáp ứng nhu cầu sinh hoạt văn hóa tinh thần của đông đảo cư dân, đồng thời còn ảnh hưởng nhất định đến quá trình phát triển kinh tế - xã hội của cộng đồng, đất nước. Hiện nay, tín ngưỡng cùng “muôn màu muôn vẻ” và tồn tại, vận hành theo chiều hướng gia tăng cả về hình thức thực hành lẫn số người tham gia. Ở Hội An nói riêng, khu vực người Hoa trong cả nước nói chung, các giá trị đặc sắc vẫn được bảo lưu khá thống nhất. Bối cảnh xã hội hiện thời có những động lực đồng thời cũng là những áp lực cho sự tồn tại của tín ngưỡng dân gian.

Với tư cách là một bộ phận của văn hóa, tín ngưỡng của cộng đồng cư dân người Hoa còn là môi trường nảy sinh, tiếp nối, tích hợp và bảo tồn nhiều nét đẹp trong sinh hoạt văn hóa, nghệ thuật nơi đây.

Giá trị văn hóa tín ngưỡng của cộng đồng cư dân người Hoa thể hiện trước hết qua việc giao lưu văn hóa. Hệ thống tín ngưỡng nơi đây đã có sự tiếp nhận, pha trộn giữa các nền văn hóa Việt Chăm - Hoa. Thực tế cho thấy, nhiều tín ngưỡng của cộng đồng cư dân người Hoa có nguồn gốc ngoại lai như tín ngưỡng thờ Nữ thần Thiên Y A Na bắt nguồn từ cộng đồng người Chăm. Trên cơ sở tiếp nhận các tín ngưỡng bản địa như tín ngưỡng thành Hoàng, thần Thu Bồn... cộng đồng cư dân người Hoa đã “bản địa hóa” phù hợp với sinh hoạt văn hóa truyền thống của cộng đồng cư dân mình và cùng với những tín ngưỡng bản địa đã góp phần tạo nên sự đa dạng, đặc sắc trong hệ thống tín ngưỡng của cộng đồng cư dân người Hoa tại Hội An.

Lễ nghi là một phần rất quan trọng trong việc thực hiện các tín ngưỡng. Thông qua các thể thức nghi lễ, cộng

đồng cư dân người Hoa thể hiện được lòng thành kính, trân trọng và tri ân sâu sắc đối với các vị thần linh đã giúp đỡ, phù hộ cho cuộc sống của mình. Qua đó, lối sống, phong tục tập quán, những nét đẹp trong sinh hoạt văn hóa của cộng đồng cư dân nơi đây được phản ánh, tái hiện một cách cụ thể, sinh động. Chính những dịp lễ hội là cơ hội để thể hiện rõ điều đó. Truyền thống “uống nước nhớ nguồn” đã ăn sâu vào tâm thức của cộng đồng cư dân người Hoa nói riêng và của mỗi người dân sống trên đất Việt nói chung. Từ khi di cư sang Hội An lập làng, lập ấp đến nay, mặc dù trải qua bao thăng trầm, biến cố lịch sử, cộng đồng cư dân người Hoa vẫn duy trì, trân trọng những nét đẹp văn hóa thể hiện qua tín ngưỡng được truyền dạy từ các thế hệ đi trước. Nhờ vậy, những giá trị văn hóa này luôn trường tồn và sống mãi với thời gian.

GS. Trần Ngọc Thêm cho rằng, tín ngưỡng được đặt trong văn hóa tổ chức đời sống cá nhân: “Tổ chức đời sống cá nhân là bộ phận thứ hai trong văn hóa tổ chức cộng đồng. Đời sống mỗi cá nhân trong cộng đồng được tổ chức theo những tập tục được lan truyền từ đời này sang đời khác (phong tục). Khi đời sống và trình độ hiểu biết còn thấp, họ tin tưởng và ngưỡng mộ vào những thần thánh do họ tưởng tượng ra (tín ngưỡng). Tín ngưỡng cũng là một hình thức tổ chức đời sống cá nhân rất quan trọng. Từ tự phát lên tự giác theo con đường quy phạm hóa thành giáo lý, có giáo chủ, thánh đường... tín ngưỡng trở thành tôn giáo”⁽³⁾. Xuất phát từ mong muốn làm vui

⁽³⁾ Trần Ngọc Thêm, 1999, *Cơ sở văn hóa Việt Nam*, Nxb. Giáo dục, H, tr.262.

lòng thần linh nhằm cầu thịnh, cầu an về một cuộc sống ấm no, yên bình, đồng thời tạo không khí vui vẻ, thoải mái sau những ngày lao động vất vả nơi đất khách quê người; bên cạnh phần lễ nghi trang trọng, thành kính, phần hội trong các ngày lễ lớn của cộng đồng cư dân người Hoa như lễ Nguyên Tiêu, Vu Lan, lễ giỗ Tiên Hiền, Hậu Hiền, vía Quan Công, vía Thiên Hậu Thánh Mẫu, vía Lục Tánh Vương Gia cũng rất được chú trọng với các trò chơi dân gian sôi nổi như múa lân, xin xăm, đua ghe, lắc thúng, bóng đá, bóng chuyền... đặc biệt là hát bội, bài chòi. Thông qua các hoạt động này, nhiều nét đẹp văn hóa, nghệ thuật dân gian được bảo lưu, giữ gìn và tiếp tục phát huy trong thời đại hiện nay. Tốc độ đô thị hóa cao, cuộc sống của con người càng trở nên xô bồ, hối hả, luôn chạy đua với thời gian, công việc thì việc duy trì những nét đẹp này càng đáng được trân trọng và gìn giữ.

Bên cạnh đó, nghệ thuật kiến trúc đặc sắc được thể hiện trên các cơ sở thờ tự như đình làng, nhà thờ tộc, các hội quán cũng phần nào phản ánh được những giá trị về mặt văn hóa nghệ thuật. Các án thờ chạm khắc nổi, mạ vàng cảnh sinh hoạt tam giới hết sức lộng lẫy, uy nghiêm. Các hình trang trí như lưỡng long triều nguyệt, hình tượng tứ linh được trang trí, chạm khắc tinh xảo, tỉ mỉ hay những câu đối chữ Hán mang nhiều ý nghĩa sâu sắc làm tôn thêm sự uy nghiêm, trang trọng nơi thờ tự. Chính những hình tượng này làm tôn thêm nét đẹp văn hóa nghệ thuật trong tín ngưỡng của cộng đồng cư dân người Hoa ở thành phố Hội An, tỉnh Quảng Nam.

Có thể thấy, trong quá trình tồn tại và phát triển qua nhiều thế hệ người Hoa

tại Hội An, tín ngưỡng đã tác động đến chiều sâu tâm thức con người. Khi di dân sang vùng đất mới, người Hoa ở Hội An phải đối mặt với nhiều khó khăn, thử thách mà không ai có thể lường trước được. Với những khó khăn ấy, cộng đồng cư dân người Hoa đã tìm đến thần linh - một lực lượng mà họ tin rằng với sức mạnh siêu nhiên, thần kỳ, thần linh sẽ luôn phù hộ, che chở, giúp đỡ họ vượt lên những khó khăn, vươn lên trong cuộc sống. Ngoài việc tưởng nhớ đến công ơn của các vị tiền hiền đã có công khai hoang lập làng trong tín ngưỡng thờ Tiên Hiền; Thiên Hậu Thánh Mẫu đã có công cứu giúp người di biến trong tín ngưỡng thờ Thiên Hậu Thánh Mẫu, Táo Quân giữ "lửa" hạnh phúc hay vị thần Tài mang đến sự may mắn, phúc lộc cho gia đình... thì có thể khẳng định rằng, các hình thái tín ngưỡng đều thể hiện ước mong thần linh sẽ che chở, ban phúc lành mang đến cuộc sống ấm no, hạnh phúc cho mọi gia đình. GS. Ngô Đức Thịnh cho rằng "Tín ngưỡng được hiểu là niềm tin của con người vào cái gì đó thiêng liêng, cao cả, siêu nhiên, hay nói gọn lại là niềm tin, ngưỡng vọng vào "cái thiêng", đối lập với cái "trần tục", hiện hữu mà ta có thể sờ mó, quan sát được. Có nhiều loại niềm tin, nhưng ở đây niềm tin của tín ngưỡng là niềm tin vào "cái thiêng". Do vậy, niềm tin vào cái thiêng thuộc về bản chất của con người, nó là nhân tố cơ bản tạo nên đời sống tâm linh của con người, cũng như giống đời sống vật chất, đời sống xã hội tinh thần, tư tưởng, đời sống tình cảm..."⁽⁴⁾.

⁽⁴⁾ Ngô Đức Thịnh (chủ biên, 2001), *Tín ngưỡng và văn hóa tín ngưỡng ở Việt Nam*, Nxb. Khoa học xã hội, H, tr. 16.

Người Hoa ở Hội An cũng quan niệm rằng, thần linh sẽ luôn ở bên cạnh, quan sát và biết được tất cả việc làm của họ. Nếu sống tốt và luôn tôn thờ thần linh, họ sẽ được thần linh chứng giám và ban phúc lành. Ngược lại, thần linh sẽ quở mắng, trừng phạt nếu họ làm những việc sai trái. Chính vì niềm tin đó mà cộng đồng cư dân người Hoa luôn cố gắng hoàn thiện mình, sống có tâm, có đạo đức, hướng đến những điều chân - thiện - mỹ với niềm tin vào một cuộc sống ấm no, đủ đầy. Thông qua đó, những giá trị, nét đẹp văn hóa trong tín ngưỡng của cộng đồng cư dân người Hoa được giữ gìn, bảo lưu và phát huy trong mọi hoàn cảnh.

Tiếp biến văn hóa là quá trình biến đổi văn hóa diễn ra do sự tiếp xúc của hai hệ thống văn hóa riêng rẽ mà kết quả là làm cho chúng ngày càng trở nên giống nhau. Sự giao lưu và tiếp biến văn hóa không có nghĩa là các nền văn hóa đó sẽ bị đồng hóa một cách hoàn toàn mà đó chỉ là sự biến đổi các thành tố của nền văn hóa đó cho phù hợp và các nền văn hóa vẫn giữ được tính riêng biệt của mình. Có thể dự báo một số xu hướng phát triển văn hóa như: "Xu hướng trở về cội nguồn khiến sự tái tạo văn hóa cổ truyền sẽ phát triển mạnh hơn trong sự phát triển quốc tế, trong bối cảnh toàn cầu hóa. Tuy nhiên, sự tái tạo văn hóa cổ truyền trong một xã hội phát triển, trong bối cảnh công nghiệp hóa sẽ không tránh khỏi tình trạng biến dạng trong văn hóa cổ truyền"⁽⁵⁾.

2.3. Tín ngưỡng trong định cư và phát triển

Điểm chung của tín ngưỡng cộng đồng là giúp quy tụ những con người trong một khối gắn kết bền chặt, thiêng liêng.

Nó giúp củng cố mối quan hệ tương tác giữa con người trong một cộng đồng, mang đến giá trị nhân văn không thể phủ nhận. Khi những người trong cùng một tôn giáo, một cộng đồng rộng lớn an ủi, chia sẻ với nhau, động viên và lan tỏa những năng lượng tinh thần tích cực, vai trò thiết thực của tôn giáo, tín ngưỡng được khẳng định và phát huy một cách thiết thực. Đức tin của một cộng đồng thường giữ cho những chuẩn mực đạo đức không bị xô lệch, có vai trò ngăn ngừa cái ác, hướng thiện và tạo ra những nét văn hóa có khả năng lan tỏa.

Trong đời sống của người Hoa ở Hội An, hai loại hình di sản văn hóa vật thể và phi vật thể luôn được duy trì và tạo ra những đóng góp thiết thực đối với sự phát triển của kinh tế - xã hội - văn hóa chính trị. Những hội quán là không gian văn hóa tâm linh mang tính quy tụ và cố kết cộng đồng. Những lễ hội cầu may, cầu an... được duy trì như một sự khẳng định mạnh mẽ của tín ngưỡng dân gian tồn tại đến ngày nay.

Hội quán với các nghi lễ hiện tồn là môi trường văn hóa mang tính tập trung của người Hoa ở Hội An giúp cho những cư dân ở đây được giao lưu, gắn kết một cách sâu sắc. Chính điều này đã tạo ra một cộng đồng có chung mục tiêu, khát vọng và sự hài hòa lợi ích sẽ đem đến sự đồng thuận cao - một yếu tố quan trọng để xây dựng và phát triển đời sống.

Giao lưu và tiếp biến trong văn hóa là quy luật mang tính tất yếu mà mỗi một khu vực, quốc gia dân tộc, tộc người, thậm chí từng nhóm địa phương tộc

⁽⁵⁾ Dương Phú Hiệp (chủ biên, 2010), *Nghiên cứu văn hóa và con người Việt Nam hiện nay*, Nxb. Chính trị quốc gia, H, tr. 49.

người không thể không vận hành theo. Người Hoa ở Việt Nam nói chung và thành phố Hội An, tỉnh Quảng Nam nói riêng cũng chịu tác động của quy luật đó, đặc biệt với đặc điểm của Việt Nam là quốc gia đa tộc người, các dân tộc cư trú xen kẽ nhau thường xuyên có mối quan hệ tộc người trên tất cả các phương diện một cách chặt chẽ.

Tín ngưỡng không chỉ có giá trị tâm linh, văn hóa nghệ thuật mà còn mang ý nghĩa về mặt lịch sử. Trước hết, thông qua các tín ngưỡng và biểu hiện của tín ngưỡng giúp cho việc khảo cứu lịch sử hình thành và phát triển, đời sống văn hóa của cộng đồng cư dân người Hoa tại Hội An được dễ dàng, cụ thể. Trong đó, thể hiện rõ nhất qua việc xây dựng các hội quán, Nhà thờ Tiên Hiền, Hậu Hiền. Đây là nơi thờ tự các vị tiên hiền, hậu hiền, những người có công đầu tiên trong việc khai hoang lập làng, xây dựng nên cộng đồng cư dân người Hoa tại Hội An và tồn tại cho đến ngày nay. Qua tín ngưỡng thờ tiên hiền, hậu hiền phần nào khắc họa được quá trình hình thành cộng đồng cư dân người Hoa tại Hội An. Bên cạnh đó, nhà thờ tiên hiền, hậu hiền và các hội quán còn chứa đựng những giá trị lịch sử vô giá, gắn liền với tiến trình di dân sang Hội An của người Hoa. Những giá trị lịch sử này sẽ mãi tồn tại và đi cùng năm tháng với người cộng đồng cư dân người Hoa tại Hội An hôm nay, cũng như sẽ được bảo tồn, truyền đạt và phát huy cho những thế hệ kế tiếp về nét đẹp văn hóa truyền thống. Bên cạnh đó, các tín ngưỡng và biểu hiện của tín ngưỡng có giá trị như tài liệu thư tịch, phản ánh lịch sử của cộng đồng cư dân người Hoa tại Hội An, điều đó cũng cho

thấy sự giao lưu văn hóa của cộng đồng cư dân người Hoa với các lớp cư dân khác tại Hội An, mà cụ thể là các hình thái tín ngưỡng của cộng đồng người Hoa nơi đây đã thể hiện được sự gặp gỡ, giao lưu và tiếp biến văn hóa Việt - Chăm - Hoa.

Thông qua các hình thái tín ngưỡng, cộng đồng cư dân người Hoa có cơ hội xích lại gần nhau, thông cảm và giúp đỡ lẫn nhau trong cuộc sống. Giá trị xã hội thể hiện rõ qua các hoạt động trong tín ngưỡng của cộng đồng cư dân người Hoa tại Hội An. Vào những dịp cúng kỵ, lễ, tết, ngày vía, cộng đồng cư dân người Hoa tại Hội An tạm gác hết mọi công việc, những bận bịu, lo toan của cuộc sống để hòa vào không khí vui tươi, náo nhiệt mùa lễ hội. Vào những ngày này cộng đồng cư dân người Hoa có cơ hội được sum họp, tề tựu bên nhau tại các hội quán hay nhà thờ tiên hiền, hậu hiền... để tham gia và thực hiện những nghi lễ cũng như gặp gỡ, hỏi thăm sức khỏe, động viên, giúp đỡ nhau trong cuộc sống. Hiện nay sau phần lễ, phần hội cũng được tổ chức linh đình với sự hưởng ứng và tham gia nhiệt tình của người chơi. Tại thời khắc này, con cháu, cộng đồng người Hoa đã không còn khoảng cách nữa, mọi xích mích, hiềm khích, va chạm trong cuộc sống hàng ngày đều được san lấp, lúc này chỉ hiện hữu một tinh thần đoàn kết và quyết thắng.

Như vậy, giá trị xã hội lớn nhất, dễ nhận thấy nhất trong tín ngưỡng của cộng đồng cư dân người Hoa đó là vai trò cố kết cộng đồng, giúp đỡ lẫn nhau trong cuộc sống. Các hoạt động tín ngưỡng chính là sợi dây liên kết kéo cộng đồng người Hoa tại Hội An xích lại gần nhau, hiểu nhau và sống tốt hơn. Nhờ vậy, cuộc

sống của cộng đồng cư dân người Hoa tại Hội An được yên vui, xã hội ổn định, gia đình hạnh phúc.

3. Kết luận

Bản sắc văn hóa mỗi dân tộc luôn là tổng thể những giá trị bền vững được tích lũy qua nhiều năm, những tinh hoa văn hóa vật chất và văn hóa tinh thần làm nên những giá trị đặc sắc, độc đáo. Nếu như văn hóa là động lực của sự phát triển, là nền tảng tinh thần của xã hội, thì những tín ngưỡng dân gian luôn là sức mạnh gắn kết, quy tụ tình cảm, tư tưởng của con người trong một chỉnh thể. Trong xu thế toàn cầu hóa hiện nay, văn hóa nói chung, những tín ngưỡng dân gian nói riêng luôn đứng trước những thách thức không nhỏ để bảo tồn và phát huy. Sự giao lưu tiếp biến văn hóa cũng là một cơ chế khác của biến đổi văn hóa, đó là sự trao đổi những đặc tính văn hóa nảy sinh khi các cộng đồng tiếp xúc trực diện và liên tục. Mặc dù, sự biến đổi trong tín ngưỡng của người Hoa còn được xem xét dưới tác động của sự biến đổi nội sinh và những tác động của sự biến đổi về môi trường tự nhiên - xã hội...

Văn hóa người Hoa ở Hội An có được sự tích lũy, sự thích nghi nhưng cốt lõi vẫn là những giá trị truyền thống được bảo vệ và giữ gìn qua nhiều thế hệ. Tuy sinh tồn ở một vùng đất mới, những con người trong cùng một cộng đồng luôn ý thức về nguồn gốc và sự tương trợ mật thiết. Cộng đồng người Hoa ở thành phố Hội An ngày một hội nhập vào cộng đồng người Việt nói riêng, hội nhập khu vực và thế giới nói chung. Nhưng đời sống văn hóa, tín ngưỡng, những dấu ấn mang nét đặc trưng dân tộc vẫn

được lưu giữ khá đậm nét. Đó là những tín hiệu đáng trân trọng để đưa cộng đồng người Hoa ngày càng có những đóng góp thiết thực, hiệu quả vào quá trình bảo tồn, phát huy các giá trị văn hóa truyền thống, phát triển văn hóa, xã hội của thành phố Hội An, tỉnh Quảng Nam.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Lê Duy Anh, Lê Hoàng Vinh (2004), *Lần giở lịch sử - văn hoá miền Thuận - Quảng*, Nxb. Đà Nẵng.
2. Lê Duy Anh (2009), *Lễ hội và văn hóa dân gian xứ Quảng*, Nxb. Quân đội nhân dân.
3. Đỗ Bang (1996), *Phố cảng vùng Thuận - Quảng thế kỷ XVII- XVIII*, Nxb. Thuận Hóa, Huế.
4. Lê Quý Đôn (1997), *Phủ biên tạp lục*, Nxb. Khoa học xã hội, Hà Nội.
5. Ngọc Hà (2011), *Tín ngưỡng, phong tục và những kiêng kỵ trong dân gian*, Nxb. Văn hóa thông tin, Hà Nội.
6. Châu Hải (1997), *Các nhóm cộng đồng người Hoa ở Việt Nam*, Nxb. Khoa học xã hội, Hà Nội.
7. Nguyễn Trung Hiếu (2014), *Đô thị cổ Hội An - Di sản văn hóa thế giới*, Nxb. Thời đại, Hà Nội.
8. Võ Duy Nghĩa (2015), *Tín ngưỡng của cộng đồng cư dân người Việt gốc Hoa ở thành phố Hội An, tỉnh Quảng Nam*, Luận văn thạc sĩ Việt Nam học, Học viện Khoa học xã hội, Hà Nội.
9. Hoàng Minh Nhân (2001), *Hội An - Di sản văn hóa thế giới*, Nxb. Thanh Niên, Hà Nội.
10. Đặng Việt Ngạn (1991), *Đô thị cổ Hội An*, Nxb. Khoa học xã hội, Hà Nội.